

บทที่ ๔

วิเคราะห์การปฏิบัติถูกต้องของพระมหากัสสปเถระและการประยุกต์ใช้

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์ปฏิบัติในการถือถูกต้องของพระมหากัสสปเถระซึ่งมีหัวข้อที่จะศึกษาวิจัยประกอบด้วย วิเคราะห์การถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร วิเคราะห์การถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร วิเคราะห์การถืออยู่ป่าเป็นวัตรและการประยุกต์หลักถูกต้องทั้งสามสำหรับพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

๔.๑ วิเคราะห์การถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร

การถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ได้แก่ การใช้แต่ผ้าบังสุกุล คือผ้าที่เขาทิ้งแล้วผ้าห่อคลุมศพ ไม่รับคฤหบดีจิวร คือ ผ้าที่ชาวบ้านถวาย พระราชญาณวิสสุ และคณะ ได้ให้ความหมาย คำว่า “บังสุกุล หรือ ปังสุกุล (ไม่ใช่บังสุกุล) แปลว่า ผ้าเปื้อนฝุ่นหรือผ้าที่น่าเกลียดเพราะเปื้อนเประอะไปด้วยฝุ่น”^๑ หรือ “ผ้าที่ห่อศพที่เขาทิ้งตามป่าช้า มีทั้งคราบเลือด คราบน้ำเหลืองเหม็นคลุ้งคาไปหมด”^๒ ลักษณะเช่นนี้จึงเป็นผ้าที่ถูกทิ้งไม่มีใครต้องการ ภิกษุต้องนำมาทำความสะอาด ลวกน้ำร้อน ตากแดดให้แห้ง นำมาเย็บ ทำความสะอาดอีกครั้ง ย้อมสีด้วยเปลือกไม้ อธิฐานใช้เป็นจีวรนอกจากนี้ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ได้ให้ความหมายของผ้าบังสุกุลคือ “ผ้าใดเป็นเหมือนผ้าที่สะสมด้วยขี้ฝุ่น ฝุ่น ที่นั่นๆ โดยที่ฟุ้งตกลงไป เพราะเหตุวางทิ้งไว้บนขี้ฝุ่น ฝุ่น ที่ใดที่หนึ่ง เช่น ถนน ป่าช้าและกองขยะมูลฝอย เป็นต้น ผ้านั้นชื่อว่าผ้าบังสุกุล” อีกนัยหนึ่ง “ผ้าใดซึ่งภาวะที่น่าเกลียด คือ ถึงซึ่งภาวะที่น่าขยี้แฉียง เหมือนขี้ฝุ่น ผ้านั้นชื่อว่าผ้าบังสุกุล” ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าผ้าบังสุกุลมี ๒ ชนิดใหญ่ๆ คือ ผ้าบังสุกุลที่ไม่มีเจ้าของและผ้าบังสุกุลที่ประชาชนถูกทิ้งไว้ ๑) ผ้าบังสุกุลที่ไม่มีเจ้าของ ได้แก่ ผ้าที่เก็บจากป่าช้า จากกองหยากเยื่อ จากท้องถนนหรือข้างทาง นำมาตัด ย้อมเย็บเข้าด้วยกันจนสำเร็จสมบูรณ์แล้วใช้สอย๒) ผ้าบังสุกุลที่ประชาชนทิ้งไว้ ได้แก่ เศษผ้าขาด ถูกวัวควายกัดเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย ถูกหนูแทะ หรือถูกไฟไหม้ และเขาโยนทิ้งไป ผ้าห่อซากศพและผ้าของฤๅษีที่เขาโยนทิ้งไว้^๓ ภิกษุผู้สรวมใช้ผ้าบังสุกุล ย่อมสง่างามเหมือนดังกษัตริย์ผู้ทรงสวมสวดเกราะในยุทธภูมิ ภิกษุผู้เห็นภัยใน

^๑พระราชญาณวิสสุ และคณะ, คู่มือการศึกษาสัมมาปฏิบัติไตรสิกขา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (นครปฐม : บริษัทเพชรเกษม พริ้งดิง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๔๐.

^๒คณะศิษย์ยานุศิษย์, อุลมณีนี, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอ็น.พี.สกรีนพริ้น ตัง จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๙๖.

^๓พระอุปัชฌาย์, วิมุตติมรรค, แปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๘.

สังสารวัฏแล้วผ้าบังสุกุลจีวร เพราะระลึกถึงคำปณิธานของตนที่ให้ไว้แก่อุปัชฌาย์ในเวลาอุปสมบท มีความยินดีในการใช้ผ้าบังสุกุลจีวร ซึ่งเป็นเครื่องส่งเสริมการบำเพ็ญความเพียร

ปัจจุบันนี้พระสงฆ์ไทยที่ปฏิบัติถูกต้องโดยการถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตรยังมีอยู่ โดยเฉพาะพระสายปฏิบัติหรือที่เราเรียกว่าสายพระป่า แต่โดยทั่วไปแล้วพระสงฆ์ไทยส่วนมากรับคหบดีจีวร การที่พระสงฆ์ไม่ปฏิบัติใช้ผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ก็เนื่องมาจากในสมัยปัจจุบันมีการเย็บผ้าจีวรสำหรับพระสงฆ์ถูกทำให้เป็นการค้าขาย โดยมีการทำเป็นอุตสาหกรรมทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลางและไปจนถึงขนาดใหญ่ เพื่อตอบสนองความต้องการของพุทธศาสนิกชนที่ต้องการนำผ้าจีวรที่สวยงามสะอาด ประณีตไปถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ที่ตนเคารพนับถือและทำให้พระสงฆ์ง่าย สะดวกต่อการนำใช้ได้โดยไม่ต้องมา “ซักคราบเลือด คราบน้ำเหลือง ลวกน้ำ ตากแดด นั่งเย็บและย้อมสี”^๔ ให้เสียเวลาแต่หารู้ไม่ว่าการทำเช่นนั้นเป็นการเท่ากับไม่สนับสนุนให้พระภิกษุสงฆ์ถือปฏิบัติถูกต้องวัตร และนอกจากนี้ในการถวายผ้าจีวรแก่ภิกษุสงฆ์นั้นชอบนิยมการถวายให้พระภิกษุสงฆ์รับประเคน “เกิดจากญาติโยมเกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนา แต่ขาดความเข้าใจในหลักการใช้สอยผ้าจีวรของพระสงฆ์”^๕ ทำให้คุณสมบัติของผ้าจีวรที่ถูกนำมาถวายนั่นขาดคุณสมบัติของผ้าที่จะนำมาทำเป็นผ้าบังสุกุล เพราะผ้าที่จะนำมาเป็นผ้าบังสุกุลต้องไม่มีการถวายประเคน โดยวิธีที่ถูกต้องให้พระภิกษุซักผ้าบังสุกุลแล้วจึงนำไปใช้ได้ แต่ถึงอย่างไรก็ตามปัจจุบันนี้ก็ยังมิมีพระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่ใช้ผ้าบังสุกุลอยู่

๔.๒ วิเคราะห์การเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร

บิณฑบาต หมายถึง การตกลงแห่งก้อนข้าว อาหารที่ใส่ลงในบาตรของพระสงฆ์ มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นวิถีในการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ สามเณรนั้นขึ้นอยู่กับอาหารบิณฑบาต การบิณฑบาตจึงมีความสำคัญในฐานะเป็นกรณียก คือกิจที่พระภิกษุสามเณรพึงกระทำเป็นกิจวัตรประจำวัน เป็นพุทธวงศ์ คือ พระพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีต ต่างก็มีวิถีชีวิตที่อาศัยอาหารบิณฑบาตจากผู้อื่นเลี้ยงชีพ เป็นพุทธกิจคือกิจที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติเป็นประจำทุกวัน เพื่อโปรดสรรพสัตว์ เป็นการเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์สำหรับบรรพชิต และการสมาทานบิณฑบาตเป็นวัตรจัดเป็นธุดงค์ที่ช่วยขัดเกลาจิตใจลดน้อยลง

ปัจจุบันนี้พระสงฆ์ไทยยังถือการบิณฑบาตอยู่ จะมีบางรูปบางท่านที่ไม่บิณฑบาตอาจเป็นเพราะไม่สะดวกสังขารร่างกายไม่เอื้ออำนวยต่อการบิณฑบาตหรืออาจเป็นเพราะวัดอยู่ในชุมชนเมืองหรือบริเวณที่มีวัดอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันเป็นจำนวนมาก จะมีปัญหาเกี่ยวกับการบิณฑบาตบางวันได้อาหารน้อยไม่พอจนถึงกลับต้องซื้ออาหารมาฉันเอง จึงเป็นสาเหตุของการไม่บิณฑบาตเป็นประจำ

^๔คณะศิษย์ยานุศิษย์, อุปลมณี, หน้า ๑๙๖.

^๕พุทธศาสนิกชน, ธรรมโฆษณ์ ธรรมสังจะปกิณณกะ, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์โดยธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๕๑), หน้า ๒๙๓ – ๒๙๔.

แต่ถ้าวันใดเป็นวันพระวันนั้นจะมีญาติโยมมาใส่บาตรเป็นจำนวนมาก อาหารที่ได้จากการบิณฑบาตก็จะมากไปด้วยทำให้พระเถระ “เกิดความขี้เกียจและไม่กระตือรือร้นในการบิณฑบาต” จึงนิยมออกบิณฑบาตแต่เฉพาะวันพระกันเป็นส่วนใหญ่ และ “ปัจจุบันญาติโยมนิยมนำอาหารมาถวายเข้าและเพลที่วัดเป็นประจำอยู่แล้วและการมีกิจธุระมากจึงไม่จำเป็นต้องออกบิณฑบาต” การที่ไม่ออกบิณฑบาตก็มีอาหารให้ฉันอยู่แล้ว นอกจากนี้บางวัดที่มีการทำงานหนัก เช่น งานก่อสร้างหรือมีงานประจำปีต้องทำงานจนถึงดึกแทบไม่ได้พักผ่อน ทำให้รู้สึกเหนื่อยล้า อ่อนเพลีย จึงตื่นไปบิณฑบาตเป็นประจำไม่ได้ เนื่องจากชีวิตของพระภิกษุสามเณรเป็นอยู่ด้วยอาศัยอาหารบิณฑบาตที่ชาวบ้านถวาย เพราะตามพระวินัยนักบวชไม่สามารถที่จะประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองได้เหมือนกับคฤหัสถ์ พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ละบ้านเรือน ละเครื่องมืออุปกรณ์เลี้ยงชีพแบบชาวบ้าน มีพุทธานุญาตให้ดำรงชีวิตโดยอาศัย ลำแข้งของตัวเอง ด้วยการบิณฑบาตหรือรับอาหารบิณฑบาตที่ชาวบ้านถวาย ดังความว่า “ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกเลี้ยงอัตภาพด้วยอาหาร ที่แสวงหามาได้ด้วยลำแข้ง”^๖

พระมหาทักษสเถระท่านถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรเพราะอุดมคติที่เกี่ยวกับการบิณฑบาตนี้ จัดว่าเป็นข้อปฏิบัติที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมทางจิตใจโดยตรง เป็นการขุดเกลากิเลส ยิ่งขึ้นไปอีก ยกตัวอย่างเช่น จะไปบิณฑบาตหรือรับบิณฑบาตแต่ตามลำดับที่เข้าไปถึง คือไม่เลือกบิณฑบาตก้าวถ่ายเอาตามที่พอใจ โดยหวังว่าจะได้อาหารประณีตดี ๆ มาฉัน เว้นบ้านเรือนที่ยากจนเข้าไปเลือกรับเฉพาะบ้านที่ร่ำรวย การรับไปตามลำดับเช่นนี้เรียกว่า “สพทานิกงคะ” อานิสงส์ของผู้ปฏิบัติอุดมคติเกี่ยวกับการบิณฑบาต คือ การยังชีพโดยบริสุทธิ์ ให้ผลเป็นสุข เป็นกิจอันหาโทษมิได้ มีกิริยาจะบรรเทาเสียซึ่งทุกข์ของผู้อื่น หากยังมิได้ หากสิ่งจะเบียดเบียนมิได้ มีแต่จะให้เจริญมีเสื่อมถอย ไม่มีมารยา ไม่มีความขุ่นมัว เป็นที่ป้องกันรักษา เป็นคุณที่คนทั้งหลายปรารถนา สำหรับจะได้ทราบตน เป็นเครื่องกำจัดเสียซึ่งศัสตราทั้งปวง เป็นที่เกื้อกูลแก่ความระวัง เป็นกิจที่ควรปฏิบัติ เหมาะสมทำให้สงบระงับยิ่ง เป็นเหตุให้หลุดพ้นจากกิเลส เป็นเหตุให้สิ้นราคะ เป็นการระงับเสียซึ่งโทสะ ทำให้พ้นจากพิษจากสันดาน เป็นการกำจัดเสียซึ่งมานะ เป็นการตัดเสียซึ่งความวิตกกังวน ทำให้ข้ามความสงสัยได้ กำจัดเสียซึ่งความเกียจคร้าน กำจัดเสียซึ่งความไม่ยินดีในธรรม เป็นเหตุให้มีความอดทน เป็นของหาประมาณมิได้และทำให้สิ้นทุกข์ ทั้งปวง

ประโยชน์ของการปฏิบัติอุดมคติที่เกี่ยวกับการบิณฑบาต ทำให้พระภิกษุสงฆ์ที่จาริกไปตามป่าเขาลำเนาไพร พำนักตามโคนไม้ และตามถ้ำ เป็นอยู่อย่างสมณะ เสียสละลดละอุปโภคบริโภค ทำให้จิตของท่านเป็นอิสระ พ้นจากพันธนาการเครื่องร้อยรัดขัดขวาง สู่ความเบาสบายสงบเอื้อต่อการเจริญสมาธิภาวนา บำเพ็ญความเพียร การท่องเที่ยวไปในป่าพงพนาที่ดารดาษไปด้วยสิ่งสารพัด อาจเกิดภัยอันตรายได้ทุกเมื่อ เป็นการฝึกหัดพัฒนาจิต หลอมใจให้มีสติเข้มแข็ง มีสติ

^๖ ส.ม. (ไทย) ๑๗/๒๕๗/๔๘๘-๔๘๙.

ระลึกอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้การบิณฑบาตจึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นธุดงค์วัตร เมื่อว่าโดยประเภท บิณฑบาตภิกษุมี ๓ ประเภท คือ ๑) ประเภทอุกฤษฏ์ จะรับอาหารที่เขานามาทายข้างหน้าบ้าง ข้างหลังบ้าง ก็ได้ แม้เมื่อพวกเขายกซึ่งอยู่ ณ ประตูที่ภิกษุไป (บิณฑบาต) ถึง ขอรับอาหารเพื่อนำไปใส่อาหารภายใน บ้านมาถวาย ก็ให้บาตรแก่เขาได้ หรือแม้แต่อาหารที่พวกเขายกเดินกลับไปบ้านนำมาถวาย ก็ได้แต่ในวันนั้นเมื่อนั่งลง(เพื่อฉัน)แล้ว จะไม่รับอาหารอื่นได้อีกเลย ๒) ประเภทมัชฌิมะ คือ อย่างกลาง ในวันนั้นแม้ถึงจะนั่งลง (เพื่อฉัน) แล้ว ก็ยังรับอาหารอื่นได้อีก แต่จะรับนิมนต์เพื่อไปรับอาหารบิณฑบาตในวันรุ่งขึ้นไม่ได้ ๓) ประเภทอย่างอ่อน นั่งลง (เพื่อฉัน) แล้วจะรับอาหารอื่นอีก (ที่นำมาถวายทีหลัง) ก็ได้ รับนิมนต์เพื่อไปรับอาหารบิณฑบาตในวันรุ่งขึ้นไม่ได้ ผู้ที่ถืออุกฤษฏ์ ได้ประโยชน์มากกว่า แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ถืออย่างกลาง และอย่างอ่อนย่อมไม่ได้รับความสะดวกสบายและมีอิสระเหมือน ผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ดังเรื่องที่ท่านเล่าไว้ว่าในวัดแห่งหนึ่งมีภิกษุผู้สมทานธุดงค์อยู่ทั้ง ๓ ประเภท อยู่รวมกัน วันหนึ่ง มีการแสดงธรรมในหัวข้อสำคัญ คือ อริยวงศ์สูตร มีเรื่องว่าในหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่อยู่ไกลออกไป ภิกษุผู้ถืออุกฤษฏ์เข้าไปชวนภิกษุผู้ถืออย่างกลางและอย่างอ่อน เพื่อไปฟังธรรมด้วยกัน รูปที่ถืออย่างกลางกล่าวว่า “ ท่านครับ ผมถูกโยมคนหนึ่งนิมนต์ให้ไปรับบิณฑบาต กว่าจะกลับมาคงสาย (ไปไม่ทันฟังธรรม) ” อีกรูปหนึ่งเรียนท่านว่า “ท่านครับ ผมรับนิมนต์โยมคนหนึ่งไว้ให้ไปรับบิณฑบาตในวันพรุ่งนี้ ไปฟังธรรมไม่ได้ (เพราะอาจต้องค้างคืน)เป็นอันว่าทั้ง ๒ รูปที่ถือกลางและอย่างอ่อน ต้องพลาดจากการฟังธรรมที่สำคัญไปอย่างน่าเสียดาย ส่วนภิกษุที่ถืออย่างอุกฤษฏ์ออกบิณฑบาตแต่เช้า ฉันเสร็จแล้วก็ไปได้อย่างเสรี ได้ลิ้มรสแห่งธรรมสมปรารถนา ธุดงค์ย่อมแตกหรือขาด ในขณะที่บิณฑบาตภิกษุทั้ง ๓ ประเภทยินดีอดิเรก लाभ มีสังฆัตถ์เป็นต้น อานิสส ย่อมเกิดแก่ผู้ที่ถือธุดงค์ ปฏิบัติตามครูอาจารย์ที่สั่งสอนมา ทั้ง ๓ ประเภทดังนี้ ๑) ภิกษุผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ย่อมเชื่อว่าเป็นผู้มีข้อปฏิบัติอันสมควรแก่ปัจฉัย(อันควรแก่การเลี้ยงชีพ) ตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเป็นหลักไว้ว่า “ การบวช อาศัยโภชนาหารอันจะพึงได้ด้วยการเที่ยวบิณฑบาต ด้วยกลังปลีแข้ง” ๒) เชื่อว่าตั้งอยู่ในอริยวงศ์ข้อที่ ๒ คือความสันโดษด้วยอาหารบิณฑบาต ๓) เป็นผู้มีความเป็นอยู่อย่างอิสระไม่เกาะเกี่ยวกับผู้อื่น (เลี้ยงตัวเองได้) ๔)เป็นผู้มีปัจฉัย (อาหาร) ที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่า “ปัจฉัย คือ อาหารบิณฑบาตนี้ เป็นสิ่งเล็กน้อย (คือแล้วแต่เขาจะให้) ด้วยหาได้ง่ายด้วย ทั้งไม่มีโทษด้วย ๕) เอาชนะความเกียจคร้าน (ในการออกไปบิณฑบาต) ได้ ๖) เป็นผู้มีอาชีพบริสุทธิ์ ๗) เป็นผู้เชื่อว่าบำเพ็ญข้อวัตรให้บริบูรณ์ (บิณฑบาต เป็นกิจวัตรข้อหนึ่ง) ๘) ไม่ต้องเป็นภาระให้ผู้อื่นเลี้ยงดู ๙) ทำความอนุเคราะห์แก่คนอื่น (ชาวบ้าน) ให้ได้มีโอกาสทำบุญ”

“พระราชญาณวิสิฐ และคณะ, รวบรวมและเรียบเรียง, “คู่มือการศึกษาสัมมาปฏิบัติ ไตรสิกขา”พิมพ์ ครั้งที่ ๕, (นครปฐม : พิมพ์ที่ บริษัท เพชรเกษม พรินต์ติ้ง กรุป จำกัด นครปฐม, ๒๕๕๓), หน้า ๔๙ -๕๐.

การบิณฑบาตมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของพระภิกษุสามเณรพระพุทธองค์ ทรงตรัสให้พระภิกษุสามเณรเป็นอยู่ด้วยอาหารบิณฑบาตที่ชาวบ้านเขาถวายเพราะฉะนั้นการออกบิณฑบาตจึงเป็นวิถีการดำรงชีวิตที่เหมาะสมสำหรับบรรพชิต จึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นเป็นกรณีกึ่งของบรรพชิต ที่พึงประพฤติปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวันเพื่อการดำรงชีพสร้างอัตตโยชน์ ปรัตถโยชน์ และประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ตามพุทธานุญาตพระพุทธเจ้าในอดีตทุก ๆ พระองค์ก็ประพฤติปฏิบัติกิจวัตรขอรับบิณฑบาตนี้ เช่นเดียวกันไม่ว่าจะเป็นพระที่ปึงกรพุทธเจ้า พระโกณฑัญญะ พุทธเจ้า พระมังคลพุทธเจ้า พระสุมนพุทธเจ้า โสภิตพุทธเจ้า เป็นต้น ทรงถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ต่างก็ดำรงชีวิตด้วยอาศัยอาหารที่ผู้อื่นถวาย เพื่อสร้างประโยชน์สุข แก่กุลแก่สรรพสัตว์ทั้งปวง การบิณฑบาตจึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นพุทธวงศ์พระสัมมา สัมพุทธเจ้าผู้เป็นถึงศาสดา ก็ให้ ความสำคัญกับการบิณฑบาตในฐานะเป็นพุทธกิจ คือกิจที่พระองค์ปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวัน ไม่ว่า พระพุทธองค์จะเสด็จไปประทับ ณ แห่งหนตำบลใดก็ได้ทรงละกิจขอรับบิณฑบาตนี้ การเสด็จออกบิณฑบาตของพระพุทธองค์นั้นมีประโยชน์มากมาย ทรงถือว่าการบิณฑบาตเป็นการโปรดสัตว์ ช่วยให้ชาวบ้านได้มีโอกาส บำเพ็ญทาน ได้ฟังธรรมการบิณฑบาตมีความสำคัญในฐานะที่เป็นอาชีพสุจริต กล่าวคือเป็นอาชีพที่บริสุทธิ์สำหรับนักบวช ผู้ละบ้านเรือน ไม่เกี่ยวข้องด้วยบ้านเรือนแล้ว พระภิกษุสงฆ์ต้องไม่ดำรงชีวิตด้วยการประกอบอาชีพคหกรรมชาวบ้าน ด้วยการหลอกลวงหรือด้วยอาการอื่นใดที่ไม่เอื้อเพื่อต่อพระธรรม วินัยมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ สันโดษด้วยปัจจัย ๔ มุ่งกระทำ กิจอย่างสูงคือการฝึกจิตให้หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง นอกจากนี้การบิณฑบาตยังมีความสำคัญในฐานะที่เป็นธุดงค์วัตร อันเป็นการฝึกหัด พัฒนาทางจิต ได้แก่การสมาทานองค์แห่งผู้ถือเทียวบิณฑบาตเป็นวัตร สมาทานองค์แห่งผู้ถือเทียวบิณฑบาตไปตามลำดับเป็นวัตร สมาทานองค์แห่งผู้ถือนั่งฉัน ณ อาสนะเดียวเป็นวัตร สมาทานองค์แห่งผู้ถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร สมาทานองค์แห่งผู้ถือห้ามภัตที่ถวายภายหลังเป็นวัตร เป็นต้นเพื่อความเป็นอยู่อย่างสมณะ เรียบง่าย มกน้อย สันโดษ แก่กุลต่อการประพฤติปฏิบัติธรรมอย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการบิณฑบาตจะมีความสำคัญในหลายๆด้านดังที่ได้กล่าวมาแล้วแต่การบิณฑบาตก็เป็นวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสามเณร ไม่ใช่เป็นศีล ไม่ใช่เป็นข้อบังคับ ฉะนั้น พระพุทธองค์จึงทรงอนุญาตให้พระภิกษุสามเณรสามารถรับนิมนต์ได้ การรับนิมนต์ไปฉันอาหารที่บ้านของคฤหัสถ์ก็เรียกว่า การรับบิณฑบาต ต่างกันแต่ไม่ได้อุ้มบาตรออกไปเดินตามบ้านของคนนั้นคนนั้นเท่านั้น.

๔.๓ วิเคราะห์การอยู่ป่าเป็นวัตร

พระมหากัสสปเถระมีจุดเด่นอยู่ที่การอยู่ป่าเป็นวัตร ทำให้มีผู้เลื่อมใสศรัทธาในการปฏิบัติเป็นจำนวนมาก เพราะการอยู่ป่าดังกล่าวช่วยส่งเสริมความเป็นผู้ขีตเกลาและความมกน้อย ยินดีในเสนาสนะป่า อันสงบ สงัด เหมาะแก่การปลื้กวิเวกนั่นเอง นับได้ว่า การอยู่ป่าของท่านเป็นรูปแบบการ

เผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกรูปแบบหนึ่ง การอยู่ป่าของพระเถระได้สร้างคตินิยมให้สังคมรู้จักอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเป็นมิตรไม่ขัดแย้งกับความเชื่อเดิมของคนบางกลุ่มที่เชื่อว่า ต้นไม้มีชีวิตและมีเทวดาอาศัย เมื่อมีการตัดต้นไม้มาทำการก่อสร้างที่อยู่อาศัย หรืออาคารสาธารณประโยชน์ ย่อมเป็นการเบียดเบียนเทวดาและสิ่งมีชีวิตอื่น เป็นเหตุให้ประชาชน ตีเตียนอีกด้วย ดังนั้น การอยู่ป่าจึงเป็นการรักษาความศรัทธาของประชาชนไว้ทางหนึ่ง และอาศัยโทษจากการตัดไม้ทำลายป่า ทำให้พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามตัดพืชพันธุ์ทุกชนิดในป่า ดังนั้น การอยู่ในป่าเป็นวัตรของพระมหากัสสปเถระ จึงเป็นการเผยแผ่ธรรมอย่างหนึ่ง เนื่องจากป่าไม้เป็นทั้งสถานที่พำนักบำเพ็ญสมณธรรมเทศนาสั่งสอน และทำกิจกรรมต่าง ๆ อีกมากมาย และที่สำคัญการอยู่ป่าของพระเถระนอกจากจะเป็นการเผยแผ่ธรรมยังเป็นการปฏิบัติธรรมไปในตัวอีกด้วย พิจารณาจากการที่พุทธเจ้าตรัสรู้ภูมิสูงสุดของธรรมชาติ ที่เป็นไปอิงอาศัยกันและกันของสิ่งต่างๆ ที่เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท ทำให้การมีชีวิตอยู่ของมนุษย์กับธรรมชาติจะต้องเป็นไปไม่แยกขาดจากกันในทางพระวินัย ได้สนับสนุนเรื่องดังกล่าวไว้หลายสิกขาบท ยกตัวอย่าง สิกขาบทที่ห้ามตัดต้นไม้ ห้ามก่อไฟผิง ซึ่งการก่อไฟในปัจจุบันกลายเป็นสาเหตุทำให้เกิดไฟไหม้ป่าอย่างร้ายแรง เป็นการทำลายระบบนิเวศของป่าไม้ สิกขาบทบัญญัติดังกล่าวจึงช่วยอนุรักษ์ป่าไม้ และป้องกันการเกิดมลพิษทางอากาศไว้อีกด้วยจะเห็นได้ว่า พระวินัย ๒ ข้อนี้นี้ มีประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมโดยตรง ถ้าภิกษุปฏิบัติตาม และนำมาแนะนำให้ประชาชนได้เข้าใจถึงโทษภัยของการตัดไม้ ทำลายป่า และการเกิดไฟป่า ก็จะเป็นประโยชน์แก่สังคมโลกโดยแท้ ซึ่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระมหากัสสปเถระมีรูปแบบดังกล่าวนี้ ทำให้สังคมในสมัยพุทธกาลมีความสงบและมีวิถีชีวิตที่แนบชิดอยู่กับธรรมชาติ

จะเห็นได้ว่าการอยู่ในป่าของพระมหากัสสปเถระสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การใช้สอยทรัพยากรป่าไม้ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและอรรถกถา ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน ๒ อย่างคือ ความสัมพันธ์ในด้านสรรพสิ่งล้วนเป็นสิ่งแวดล้อมของกันและกัน และสิ่งแวดล้อมอันประกอบไปด้วยสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตนั้นมีวิวัฒนาการร่วมกันมาอย่างยาวนานตามหลักอักษัตถุสสูตร^๔ และจักกวัตติสูตร^๕ ข้อความข้างต้นดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ทรัพยากรคือดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นปัจจัยพื้นฐานการดำรงชีวิต เป็นสิ่งเกื้อกูล หรืออุปกรณ์ในการพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา และเป็นสิ่งมีอุปการคุณที่ผู้ใช้สอยจะต้องกตัญญูรู้คุณด้วยการไม่ทำลายให้เสื่อมสภาพการอยู่ป่าของพระมหากัสสปเถระ นอกจากเป็นเครื่องมือปฏิบัติธรรมและการเผยแผ่ธรรมของท่านแล้ว ยังพบว่า การอยู่ป่าถูกใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ให้เข้าถึงธรรมชาติที่แท้จริงเป็นการปรับชีวิตให้กลมกลืนกับธรรมชาติ เป็นการใชัธรรมชาติเป็นเกราะป้องกันอันตรายจากภัยพิบัติทางธรรมชาติอีกทีหนึ่ง และปรัชญาชีวิตสอนให้รู้จัก

^๔ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๑/๘๓.

^๕ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๘๐/๕๙

ลดความต้องการในการบริโภค หยุดการแสวงหาปัจจัยภายนอกที่ไม่จำเป็น เป็นแรงผลักดันให้เกิดความสันโดษ ประหยัด เรียบง่าย จนพัฒนาไปสู่ความสุขที่ยั่งยืน อันเป็นความสุขเกิดจากการแก้ปัญหาความขัดแย้งภายในตนให้หมดสิ้น ดังนั้นบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระมหากัสสปเถระที่เป็นแนวทางในด้านต่างๆ คือ(๑) สิ่งแวดล้อม (๒) ด้านมนุษย (๓) ด้านสังคมและ (๔) ด้านวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดังต่อไปนี้

๔.๓.๑ ด้านสิ่งแวดล้อม การที่พระมหากัสสปเถระอาศัยอยู่ในสถานที่อันเป็นป่า เป็นการช่วยรักษาสภาพธรรมชาติไว้ดังเดิมจากการที่พระเวตเถระเป็นผู้ยึดมั่นในพระวินัยที่มีข้อห้ามไม่ให้กระทำการที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม มีการห้ามขุดดินมาสร้างกุฏิ ห้ามพรากของเขียว ห้ามตัดต้นไม้ ห้ามสร้างกุฏิเกินประมาณ ห้ามเท หรือถ่ายของเน่าเสียลงบนพื้นที่สีเขียว กำแพง และแม่น้ำ เป็นต้นทั้งยังเป็นการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมอันจะเกิดจากภยธรรมชาติ และจากน้ำมือมนุษย์ จากข้อควรปฏิบัติในพระวินัยปิฎกที่อนุญาตให้พระภิกษุขุดดินทำเป็น คูคลอง หรือตัดต้นไม้ ถางหญ้า เพื่อกันไฟป่าได้ และเป็นการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เกิดความเสียหายให้คืนเป็นปกติด้วยการส่งเสริมร่วมแรงในพื้นที่ที่เกิดความเสียหายเพื่อเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของผู้นับถือศรัทธา เพราะโดยพื้นฐานความชอบใจของพระเถระผู้ยินดีในเสนาสนะป่ามักสร้างสภาพแวดล้อมให้เป็นป่าเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ นี่จัดเป็นอิทธิพลของการอยู่ป่าเป็นวัตรของพระมหากัสสปเถระ

๔.๓.๒ ด้านมนุษย การอยู่ป่าโดยปกติของพระมหากัสสปเถระนั้น นอกจากมีประโยชน์ต่อป่าโดยตรงแล้ว ยังมีอิทธิพลต่อมนุษย์ ๒ ด้าน ได้แก่ ภายวิเวก ความสงบทางกาย และ วาจา อันเกิดจากความไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะย่อมเกิดมีแก่กุลบุตรผู้ปลีกตัวออกจากสังคมที่มากไปด้วยอสังขยาวิเวก มีรูปที่เป็นอันตรายต่อการประพฤติพรหมจรรย์ เป็นต้น และโอจรต่าง ๆ มี โรงสุรา เป็นต้นได้ และจิตวิเวก ความสงัดทางใจ ด้วยการอาศัยความสงบทางกายแล้ว รวมจิตอยู่ในสมาธิ และวิปัสสนาซึ่งจะช่วยให้จิตตั้งมั่นในกรรมฐานได้ดี ด้วยเหตุดังกล่าว ทำให้กุลบุตรเป็นจำนวนมากมอบตนเป็นสัทธีวาทิกของพระเถระ และทำให้พระพุทเจ้าทรงยกย่องท่านในตำแหน่งอันเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ป่าเป็นวัตร เพราะทรงเล็งเห็นประโยชน์ ๒ อย่าง คือ การอยู่ป่าเป็นวัตรนั้นเป็นการเกื้อกูลต่อมนุษย์ทั้งหลายผู้เลื่อมใสศรัทธา และเป็นการปฏิบัติที่เอื้อต่อการเข้าถึงสังขารได้ไวอีกด้วย

๔.๓.๓ ด้านสังคม การอยู่ป่าของพระมหากัสสปเถระ ไม่ใช่เป็นการอยู่แบบปกติทั่วไป แต่เป็นการอยู่อย่างออกกฤษฎากคืออยู่ในสถานที่ที่เป็นป่าอันรกร้าง มีแสงสว่างน้อย มีสัตว์ร้ายแผ่นพละนโดยรอบ เห็นได้จากการตรัสถามถึงความกลัวที่มีต่อเสียงสัตว์ร้ายของพระพุทธเจ้า เมื่อครั้งเสด็จไปเยี่ยมท่านยังป่าไม้ตะเคียน ซึ่งการอยู่ป่าเป็นวัตรลักษณะนี้ เป็นการสร้างค่านิยมในตัวผู้ปฏิบัติต่อสังคมว่า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นอย่างแท้จริง ปรากฏหลักฐานการออกบวชเพื่อแสวงหาโมกขธรรมของพระพุทธเจ้าที่ทรงเน้นการอยู่ป่าเป็นส่วนมาก และการออกบวชของฤๅษีไพร่ รวมถึง

นักบวชนอกพระพุทธศาสนา มี อาชีวก และปริพาชก เป็นต้น ที่ส่วนมากมักตั้งอาศรมอยู่เขตป่า ดังนั้น วิถีปฏิบัติของศาสนาพราหมณ์จึงแบ่งช่วงบั้นปลายชีวิตให้เป็นอยู่ป่าถึงสองช่วง คือ วนปรีสถ์ การอยู่ชายป่าและสัณญาสี การอยู่ป่าลึก ส่วนในพระพุทธศาสนา ถือว่า การอยู่ป่าเป็นจุดประสงค์ คือ แนวทางปฏิบัติเพื่อขัดเกลากิเลสทางประสาทสัมผัสให้เบาบาง หรือลดน้อยลง ดังนั้น การอยู่ป่าเป็นวัตรของพระมหากัสสปเถระเป็นแนวทางต่อสังคมในยุคพุทธกาล และยังเป็นแนวทางต่อสังคมในปัจจุบันอีกด้วย ทำให้มีการเรียกภิกษุผู้อยู่อารามเขตป่าว่า เป็นอารัณญวาสี และเรียกภิกษุผู้อยู่อารามเขตหมู่บ้านหรือชุมชนว่าเป็นคามวาสี

๔.๓.๔ ด้านวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จากการศึกษาพบว่าพระมหากัสสปเถระ มีทั้งหลักการ และหลักปฏิบัติแตกต่างกันไปตามกาลเทศะและบุคคลที่จะทรงสั่งสอน ดังนั้น การพิจารณาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านจึงเริ่มตั้งแต่ คุณสมบัติของผู้สอน ลีลาการสอน และหลักการสอนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านพระมหากัสสปเถระนั้นได้มีความสอดคล้องกับพุทธวิธีในการสอน ซึ่งจะต้องเริ่มต้นจากปรัชญาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ การมีกัลยาณมิตร และการมีสติปัญญาไหวพริบที่ชาญฉลาดเป็นเบื้องต้น จากนั้น ต้องประกอบด้วยหลักปฏิบัติของนักเผยแผ่กับผู้ฟัง หรือผู้สอนกับผู้เรียน ที่มีความสัมพันธ์กันในฐานะเป็นกัลยาณมิตรเป็นอันดับต่อไป เพราะในพระพุทธศาสนาถือว่า ผู้เผยแผ่กับผู้ฟัง หรือผู้สอนกับผู้เรียนนั้น ต้องประสานสัมพันธ์กัน มีความกรุณาต่อกันโดยเฉพาะในด้านการอบรมสั่งสอน จัดเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ซึ่งจะทำให้เกิดคุณลักษณะของผู้สอน เรียกว่า องค์คุณของกัลยาณมิตร ดังนั้น พระธรรมกถึก หรือนักเผยแผ่พุทธธรรมที่ดีจึงมีลักษณะคุณสมบัติที่เป็นองค์ของกัลยาณมิตร ๗ ประการดังนี้ ๑) **ปิโย เป็นที่รักเป็นที่พอใจ** ในฐานะเป็นที่วางตนสม่ำเสมอ ทำให้เกิดความสนิทสนมชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาได้ถาม ๒) **ครุ เป็นที่เคารพ** ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกขอบอกใจ เป็นที่ฟังได้ และปลอดภัย ๓) **ภาวนีโย เป็นที่ยกย่อง** ในฐานะเป็นผู้ทรงคุณคือความรู้ และภูมิปัญญาที่แท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรม และปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรถือเป็นแบบอย่าง ทำให้ระลึกถึงและเอ๋ยอ้างด้วยความซาบซึ้งภูมิใจ ๔) **วตฺตา จ เป็นนักพูด** รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเวลาที่เหมาะสมกับเรื่องที่จะพูด คอยให้คำแนะนำ ว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี ๕) **วจนฺทโม** เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ คือพร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา ชักถาม คำเสนอแนะวิพากษ์วิจารณ์ อดทน ฟังได้ไม่เบื่อ ไม่ฉุนเฉียว ๖) **คมภีรณฺจ กถกตฺตา** เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปได้ ๗) **โน จฏฺฐาเน นิโยชเย** ไม่ชักนำในอุบาย คือไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือ ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย^{๑๐} การเผยแผ่พระพุทธศาสนา พิจารณาจากกลุ่มเป้าหมาย คือผู้ฟัง หรือผู้รับสาร ได้ ๒ ประเภทดังนี้ คือ การเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน และการเผยแผ่แก่คนทั่วไปที่ยังไม่ได้นับถือพระ

^{๑๐} อนุ.สตตก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

ศาสนาพุทธการเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชนนั้น เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของ พระพุทธเจ้ามากยิ่งขึ้น จนสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต รักษาปฏิบัติธรรม และตระหนักใน คุณค่าของพระพุทธศาสนา จนกระทั่งช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไปการเผยแผ่แก่ บุคคลทั่วไปที่ยังไม่ได้นับถือศาสนาพุทธนั้น ก็เพื่อให้มีความเข้าใจถึงแนวความคิดพื้นฐาน หรือ หลักธรรมเบื้องต้นของพระพุทธศาสนา สร้างทัศนคติที่ดีต่อศาสนาพุทธจนเกิดความสนใจศึกษาและ ทดลองปฏิบัติธรรมตามคำสอนในพระพุทธศาสนา เช่น ลองฝึกสมาธิจนกระทั่งเห็นผล เกิดความ เลื่อมใสศรัทธา ในที่สุดแล้วหันมานับถือศาสนาพุทธ เป็นชาวพุทธโดยสมบูรณ์

คุณสมบัติของนักเผยแผ่ ผู้ที่จะทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรมีคุณสมบัติพื้นฐาน ต่อไปนี้ คือ **๑) มีอุดมการณ์** มีเป้าหมายในการบวชที่ชัดเจน มีความเลื่อมใสศรัทธาใน พระพุทธศาสนาอย่างแน่วแน่น ตั้งใจปฏิบัติธรรม ฝึกฝนตนเอง มุ่งพระนิพพาน และเผยแผ่ธรรมแก่ บุคคลอื่น บำเพ็ญประโยชน์ตนและประโยชน์ต่อสังคม ตามโอวาทของพระพุทธเจ้า เพราะการมี อุดมการณ์ถือเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะหากไม่มีอุดมการณ์อันมั่นคงแล้ว เมื่อกระทำการงานประสบ กับปัญหาใดๆย่อมจะเกิดความท้อถอย เบื่อหน่าย ทำงานได้ไม่ตลอด จนถึงขั้นลาสิกขา หรือมี เป้าหมายที่เบี่ยงเบนเป็นอย่างอื่นไป เช่น การมุ่งแสวงหาลาภสักการะ มากกว่าจะสนใจถึงการปฏิบัติ เพื่อพ้นจากทุกข์ เป็นต้น **๒) มีศีลาจารวัตรงดงาม** ด้วยการสำรวมกาย วาจา ใจ กระทำให้เป็นที่ตั้ง แห่งความเลื่อมใสศรัทธา ในครั้งพุทธกาลนั้น ผู้ที่ทำงานเผยแผ่พระศาสนา ส่วนใหญ่เป็นผู้บรรลุนิพพาน แล้วบำเพ็ญประโยชน์ตนได้สำเร็จสมบูรณ์แล้ว จึงสามารถทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างเต็มที่ ผิดกับยุคปัจจุบัน ซึ่งผู้ทำงานเผยแผ่ศาสนายังไม่หมดกิเลส จำเป็นจะต้องฝึกฝนอบรมตนเองไปด้วย และสั่งสอนเผยแผ่ธรรมแก่ผู้อื่นด้วย จึงต้องระมัดระวัง รักษาศีล และอาจารย์ของตนให้ดี ไม่ให้เกิด ความเสื่อมได้เนื่องจากผู้ทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องพบปะผู้คนจำนวนมาก เมื่อการเผยแผ่ เริ่มได้ผล จะมีผู้เคารพศรัทธา ลาภสักการะมากขึ้นตาม จึงจำเป็นต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ ไม่ให้เผลอ ใจในเพศตรงข้ามห้อมล้อมอยู่ จะต้องมียศมณีสัญญาเตือนใจตนอยู่เสมอ ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความเป็นอยู่ที่ เรียบง่าย ไม่ติดยึดในลาภสมบัติ ไม่มีทิฐิฐิมานะ มีสติระมัดระวัง ตั้งใจฝึกตัวเองต่อไปอย่าหยุดยั้ง **๓) มีความรู้ความสามารถ** ผู้เผยแผ่ศาสนาจะต้องมีความรู้ทั้งพระปริยัติธรรมและธรรมปฏิบัติ ซึ่งเป็น หัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา จะต้องรู้หลักธรรมคำสอนในทางพุทธศาสนาอย่างดี กว้างขวาง เสียก่อน จึงจะสามารถแนะนำบุคคลอื่นให้นำหลักธรรมไปใช้ดำเนินชีวิต แก้ไขปัญหาต่างๆ และ แนะนำให้ผู้อื่นปฏิบัติธรรมตามได้ โดยสรุป ผู้ที่เป็นนักเผยแผ่จะต้องมีความสามารถในการแนะนำ ประโยชน์ในชาตินี้ประโยชน์ชาติหน้า และประโยชน์อย่างยิ่ง คือพระนิพพานได้คุณสมบัติดังกล่าวมี ความบริบูรณ์พร้อมมูลในพระมหากัสสปเถระอยู่แล้ว ด้วยเหตุที่ท่านมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการบวช ท่านบวชเพราะเห็นความเป็นจริงของชีวิตของที่ไปตามชรา จึงปรารถนาความหลุดพ้น ในส่วนความรู้

ความสามารถของพระมหากษัตริย์เหล่านั้นได้รับเอตทัคคะจากพระพุทธเจ้าให้เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายด้านการถือผ้าบังสุกุล การเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรและการอยู่ป่าเป็นวัตร เพราะความที่ท่านเป็นผู้สามารถแสดงคุณประโยชน์ของการปฏิบัติธุดงค์โดยเฉพาะการอยู่ป่าเป็นวัตรว่าเป็นสิ่งที่เหมาะสม ทำให้เห็นว่าป่ากับบ้านนั้น เป็นสิ่งมีคุณสมบัติที่ไม่แตกต่างกัน พระพุทธเจ้าตรัสความจริงเรื่องที่อยู่ซึ่งไม่มีความแตกต่างระหว่างบ้านกับป่าในทัศนะของพระอรหันต์ เนื่องจากพระชีนาสพจะอยู่ที่ใด กล่าวคือ บ้าน ป่า ที่ลุ่ม หรือที่ดอน ที่นั้นย่อมเป็นรมณีสถาน^{๑๑}

๔.๔ การประยุกต์ใช้หลักธุดงค์วัตรในการดำเนินชีวิต

การประยุกต์ใช้ธุดงค์วัตรมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการนำเอาธุดงค์วัตรไปใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะในสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่มีความเจริญทางด้านวัตถุ กิเลสความอยากได้ในวัตถุก็มีมากตามไปด้วย เพื่อตอบสนองความต้องการที่ไม่มีวันสิ้นสุด ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำเอาหลักการของธุดงค์วัตรมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตสำหรับคฤหัสถ์ โดยการนำหลักการของธุดงค์วัตรไปใช้กับปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิต อันได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๔.๑ ถือผ้าบังสุกุล(เครื่องนุ่งห่ม) คนในยุคปัจจุบันมีจำนวนมากที่ขาดความระมัดระวังในการบริโภคปัจจัย ๔ (เครื่องนุ่งห่มอาหาร ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค) จึงทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ตามมามากมายไม่ว่าจะเป็นโรคเบาหวาน โรคอ้วน โรคมะเร็งและโรคความดันโลหิตสูง เป็นต้น ถ้าหากไม่ต้องการให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บกับตัวเองก็ควรที่จะดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท มีสติ รู้จักการบริโภคปัจจัย ๔ อย่างถูกต้องและเหมาะสมเครื่องนุ่งห่ม ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญพื้นฐานอย่างหนึ่งในการดำรงชีวิต เพราะผิวหนังของคนเรามีความบอบบาง จึงจำเป็นต้องมีสิ่งที่มาปกปิดร่างกายเพื่อให้ความอบอุ่น ให้ดูสวยงาม ปกกันอันตรายที่เกิดจากสัตว์ แมลงและให้เหมาะกับกาลเทศะธุดงค์วัตรในหมวดที่เกี่ยวกับ เครื่องนุ่งห่ม คือ จีวร ประกอบด้วย การปฏิบัติทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตรและการปฏิบัติทรงเพียงไตรจีวรเป็นวัตร เมื่อนำเอาหลักการปฏิบัติธุดงค์วัตรทั้ง ๒ ข้อนี้มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันจะสามารถกระทำดังต่อไปนี้การปฏิบัติทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตรและการปฏิบัติทรงเพียงไตรจีวรเป็นวัตรสามารถประยุกต์ใช้ได้ คือ ความพอเพียง เมื่อกล่าวถึงความพอเพียงจะหมายถึง “ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อผลกระทบใดๆอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก” ซึ่งธุดงค์วัตรเองมีลักษณะของความพอเพียงอยู่แล้ว เช่นการปฏิบัติทรงผ้าสามผืนเป็นวัตร เมื่อนำหลักการของการปฏิบัติธุดงค์วัตรข้อนี้มาประยุกต์ใช้กับคฤหัสถ์ก็จะสามารถนำไปใช้ในลักษณะของการใช้ของเท่าที่จำเป็น ไม่ใช่ของหรือซื้อสิ่งของที่เกินความจำเป็นหรือ “ไม่ซื้อตามใจกิเลส และ

^{๑๑}พ.ธ.(ไทย) ๒๕/๙๘/๖๐.

“ไม่มีประโยชน์ เช่น เครื่องประดับ สร้อย แหวน เงิน ทอง เป็นต้น โดยอยู่บนพื้นฐานของความพอประมาณ คือ “ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่พอดีไม่มากไม่น้อยเกินไป” ขณะเดียวกันก็ต้องมีความมีเหตุผล คือ “การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ” ดังเช่น “การตั้งใจเอาไว้ว่าจะไม่ซื้อเสื้อ กางเกง ตลอดทั้งปีเพราะมีจำนวนมากแล้ว” เป็นต้น การใช้เสื้อผ้าที่พอดีกับความต้องการที่จะใช้ ไม่ซื้อมากเกินไปบางตัวก็ซื้อตามความอยากได้ แต่ไม่คิดคำนึงถึงความสะดวกสบายในการใช้งาน เมื่อซื้อมาแล้วก็ไม่ได้นำมาสวมใส่หรือถ้าใช้งานก็ต้องมีงานบ้านเพิ่มมากขึ้นที่จะต้องซักผ้าจำนวนมาก ทำให้เวลาในการพักผ่อนลดน้อยลง

๔.๔.๒ การถือบิณฑบาตเป็นวัตร การบิณฑบาตของพระสงฆ์โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่ถือการบิณฑบาตเป็นวัตรซึ่งเป็นธุดงค์อย่างหนึ่ง การบิณฑบาตสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน ดังนี้ **๑) รู้คุณค่าของอาหารการบิณฑบาต** ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาปัญญา ในด้านให้รู้จักคุณค่าของอาหารที่บิณฑบาตได้มา จะต้องทำให้ถูกต้องทั้งสองฝ่าย ข้าวปลาอาหาร ส่วนที่เป็นวัตถุดิบเป็นอาหารทางกาย การฉันอาหารเป็นเรื่องทางฝ่ายธรรมะ ต้องฉันให้ดี ฉันให้ถูกวิธี จะต้องฉันชนิดที่เป็นอาหารอย่าฉันอย่างเป็นเหยื่อ อย่าฉันเพื่อสนองกิเลส ข้าวปลาอาหารที่บิณฑบาตมาได้นั้นแหละฉันให้เป็นอาหารทางจิตใจด้วย คือ อย่าฉันเพื่อความเอร็ดอร่อยให้เป็นเหยื่อของกิเลส ฉันเท่าที่เหมาะสมจะหล่อเลี้ยงร่างกายให้ปกติ แล้วจิตใจก็จะได้อาศัยอยู่บนร่างกายที่เป็นปกติ ฉะนั้น จึงต้องฉันอาหารโดยมีธรรมะอยู่ในอาหารที่เข้าไป^{๑๒} คือฉันอย่างรู้คุณค่าของอาหารการรู้จักคุณค่าของอาหารก็คือ การรู้จักคุณค่าที่แท้จริงของอาหาร ไม่ใช่คุณค่าเทียมหรือคุณค่าที่แอบแฝง สมณะผู้มีความสงบ ถึงแม้จะได้อาหารที่ไม่ค่อยดี ไม่ประณีตก็ไม่ไปต่อว่าติเตียนชาวบ้านให้ต้องเสียน้ำ ใจหรือเสียศรัทธา เมื่อได้อาหารอย่างดีหรืออาหารประณีตก็ไม่ยินดี ไม่กล่าวประจบยกย่องผู้ให้ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสเอาไว้ ความว่าผู้ใด รงชีวิตอยู่ด้วยอาหารที่ผู้อื่นให้ได้อาหารดีเลิศ ก็ไม่กล่าวประจบยกย่องผู้ให้ได้อาหารปานกลางหรือเลวกี่ไม่ติเตียนเขาให้เสียน้ำใจนักปราชญ์ทั้งหลายประกาศว่าเป็นมุนี^{๑๓} คุณค่าของอาหารที่หล่อเลี้ยงอรรถภาพให้ดำรงอยู่ต่อไปได้ เพื่อบำเพ็ญประโยชน์ตนและผู้อื่นอาหารเป็นปัจจัยที่สำคัญคุณค่าของอาหารไม่ใช่อยู่ที่รสชาติของอาหารว่าอร่อยหรือไม่อร่อย ไม่ใช่อยู่ที่ผู้ให้ว่าเป็นคนรวยหรือคนจน ดังภาษิตของพระมหากัสสปะ ความว่าเราลงจากเสนาสนะแล้วได้เข้าไปบิณฑบาตยังนครได้เข้า

^{๑๒} พุทธทาสภิกขุ, **ธรรมกับสุขภาพ ความมีสุขภาพอนามัยทางจิตใจที่ดี**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๙), หน้า ๒๘.

^{๑๓} บ.สุ.(ไทย) ๒๕/๒๑๙/๕๕๑.

ไปยืนอยู่ใกล้ๆ บุรุษโรคเรื้อนซึ่งกำลังบริโภคอาหารนั้นด้วยความ เอื้อเฟื้อบุรุษโรคเรื้อนนั่งใช้มือข้างที่หยิกงอน้อมคำข้าวเข้ามาถวายเราและเมื่อใส่คำข้าวลงนิ้วมือของเขาเน่าเฟะก็ขาดตกลงในบาตรของเราเราจึงได้อาศัยฝ่าเรือนฉันคำข้าวนั้นอยู่ขณะฉัน หรือฉันเสร็จแล้ว เราไม่มีความรังเกียจเลย ภิคุใดไม่ดูหมิ่นบริโภคปัจจัย ๔ นี่คือนิเวศน์ที่ฉันจะตั้งลูกขึ้นยืนรับ บังสกุลจิรวรเสนาสนะคือโคนไม้ ยาดองด้วยน้ำมูตรเน่าภิคุนั้นแหละควรอยู่ในทิศทั้ง ๔ ได้^{๑๔} ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงพระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับการเสวยพระกระยาหารอย่างรู้คุณค่าของอาหารเพื่อวัตถุประสงค์ ๘ ประการ คือ ๑) ไม่เสวยเพื่อเล่น ๒) ไม่เสวยเพื่อมัวเมา ๓) ไม่เสวยเพื่อประดับ ๔) ไม่เสวยเพื่อตกแต่ง ๕) เสวยเพื่อดำรงพระวรกายนี้ไว้ ๖) เสวยเพื่อยังพระชนม์ให้เป็นไปได้ ๗) เสวยเพื่อป้องกันความลำบาก ๘) เสวยเพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์พระพุทธเจ้าตรัสว่า เพราะอาศัยอาหารเป็นมูลเหตุทุกข์ทั้งปวงย่อมปรากฏได้ พระภิคุสามเณรจึงต้องระวังพิจารณาให้รู้คุณค่าของอาหารที่ได้จากการบิณฑบาต ไม่หลงยึดติดในอาหารดังปรากฏในพระไตรปิฎก ความว่าภิคุรู้โทษนี้ว่า ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาหารเป็นปัจจัยกำหนดรู้อาหารทุกอย่างจึงเป็นผู้ไม่มีติดพันในอาหารทั้งหมด^{๑๕} ๒) **ละการสะสม** การออกบิณฑบาตของพระภิคุสามเณรในทุกๆ วันนั้นเป็นการส่งเสริมให้จิตใจไม่เกิดความยินดีในการสะสม ถึงแม้ว่าจะบิณฑบาตได้อาหารมาน้อยก็ฉันด้วยปัญญา หากได้อาหารมากก็รู้จักการแบ่งปัน ไม่เก็บกักตุนไว้ด้วยโมหะ โดยหวังว่าจะได้ไม่ต้องออกบิณฑบาตบ่อยๆ อันเป็นการขัดต่อพุทธบัญญัติ ดังความว่าครั้งนั้น ท่านเวฬุฐีสีสะ พระอุปัชฌาย์ของท่านพระอานนทอยู่ในป่า ท่านเที่ยวบิณฑบาตได้มากมาย เอาข้าวสุกเปล่าไปตากแห้งเก็บไว้ที่อาราม คราวที่ต้องการภัตตาหารก็นำมาแช่น้ำแล้วฉันนานๆ จึงจะเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งว่า “...เวฬุฐีสีสะ ไฉนเธอจึงฉันโภชนะที่เก็บสะสมไว้เล่า เวฬุฐีสีสะ การกระทำอย่างนี้มีได้ทำให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส...” ทรงบัญญัติสิกขาบทว่าภิคุใดเคี้ยวของเคี้ยวหรือฉันของฉันที่เก็บสะสมไว้ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ที่ชื่อว่า ของที่เก็บสะสมไว้ คือ ของที่ภิคุรับประเคนในวันนี้แล้วฉันในวันอื่นที่ชื่อว่าของเคี้ยวคือยกเว้นโภชนะ ๕ ยามกาลิก สัตตทาหาลิก และยาวชีวิกนอกนั้นชื่อว่าของเคี้ยวที่ชื่อว่า ของฉันได้แก่ โภชนะ ๕ คือ ข้าวสุก ขนหมกumas ข้าวตูปลา เนื้อ ภิคุรับประเคนด้วยตั้งใจว่า “จะเคี้ยว จะฉัน” ต้องอาบัติทุกกฏ ฉันต้องอาบัติปาจิตตีย์ทุกๆ คำกลืน^{๑๖} ๓) **รู้จักปล่อยวาง** พระภิคุสามเณรต้องพิจารณาให้รู้จักคุณค่าที่แท้จริงของปัจจัย ๔ โดยเฉพาะอาหารบิณฑบาต จะต้องไม่หลง ไม่ยึดติด ไม่พัวพัน ต้องประกอบด้วยปัญญา มองเห็นโทษ จึงจะสามารถปล่อยวาง พัฒนาจิตใจให้บรรลุถึงที่สุดแห่งทุกข์ได้ ดังปรากฏความว่าพระปัจเจกสัมพุทธเจ้าเป็นผู้สิ้นโดยด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ ทั้งไม่

^{๑๔} ฐ.เถร.(ไทย) ๒๕/๑๐๕๗-๑๐๖๐/๕๑๒-๕๑๓.

^{๑๕} ฐ.สุ.(ไทย) ๒๕/๗๕๔/๖๘๐.

^{๑๖} ฐ.สุ. (ไทย) ๒๕/๗๕๔/๖๘๐.

ประกอบกรแสวงหาผิต ที่ไม่สมควร เพราะเหตุแห่งบิณฑบาต ไม่ได้บิณฑบาตก็ไม่กระวนกระวาย และได้บิณฑบาตแล้วก็ไม่ติดใจ ไม่หลง ไม่พัวพัน มองเห็นโทษ มีปัญญาเครื่องสลัดออก บริโภคอยู่^{๑๗} การบิณฑบาตเป็นกิจวัตรประจำ วันของพระภิกษุสามเณร ช่วยขัดเกลาพัฒนาจิตใจให้เป็นผู้มีก่น้อย สันโดษ ไม่หลงยึดติดในตระกูลทั้งหลาย เพราะเหตุแห่งอาหารบิณฑบาต สมดังที่พระพุทธเจ้าตรัสเอาไว้ ความว่าผู้ฉลาดในประโยชน์มุ่งหวังบรรลุสันตบพ(นิพพาน)ควรบำเพ็ญกรณียกิจ ควรเป็นผู้กล้าหาญ ซื่อตรงเคร่งครัด วาง่าย อ่อนโยน และไม่เย่อหยิ่งควรเป็นผู้สันโดษ เลี้ยงง่าย มีก่น้อยมีความประพฤติเบา (มีเพียงบริขาร ๘) มีอินทรียัสงบ มีปัญญารักษาตนไม่คะนอง (กาย วาจา ใจ) ไม่ยึดติดในตระกูลทั้งหลาย^{๑๘} วิธีชีวิตของนักบวชต้องเป็นผู้สันโดษในปัจจุบันตามมีตามได้ เมื่อบิณฑบาตได้อาหารมาแล้วพิจารณาฉันเพียงเพื่อยังอัตภาพนี้ให้เป็นไปได้เท่านั้น ไม่เป็นผู้ยึดติดในอาหารนั้น ไม่ว่าจะประณีตหรือเศร้าหมองก็ตาม มากหรือน้อยก็ตาม ดังภาษิตของพระปาราปริยเถระ ความว่าภิกษุทั้งหลายแต่ปางก่อน สันโดษด้วยปัจจัยตามมีตามได้ไม่ขบฉันอาหารประณีตก็ตาม เศร้าหมองก็ตาม น้อยก็ตาม มากก็ตาม เพียงเพื่อยังอัตภาพให้เป็นที่ไปได้ไม่ติด ไม่พัวพัน การรู้จักปล่อยวางจะทำให้พระภิกษุสามเณรเป็นผู้ไม่มีความทุกข์ ไม่มีความกังวลเพราะเหตุแห่งอาหาร และการบิณฑบาตก็จะเป็นการฝึกหัดพัฒนาจิตช่วยให้มีความโล่ง โปร่ง เบาเกื้อหนุนให้เกิดความสะอาด สว่าง สงบ อันเป็นภาวะแห่งปัญญาภาวนา ฉะนั้น เมื่อพระภิกษุสามเณรรู้จักการปล่อยวางแล้ว ก็จะช่วยให้จิตใจมีความปลอดโปร่ง เบาสบาย เหมาะแก่การบำเพ็ญเพียร ฝึกจิตให้มีความเจริญยิ่งขึ้นไป

จุดควมในหมวดที่เกี่ยวกับอาหาร คือ บิณฑบาต อันประกอบด้วย การปฏิบัติเทียวบิณฑบาตเป็นวัตร การปฏิบัติเทียวบิณฑบาตไปตามแถวเป็นวัตร การปฏิบัตินั่งฉัน ณ อาสนะเดียวเป็นวัตร การปฏิบัติฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตรและการปฏิบัติห้ามภักตอันนำมาถวายเมื่อภายหลังเป็นวัตร เมื่อนำเอาหลักการปฏิบัติจุดควมทั้ง ๕ ข้อนี้ มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน จะสามารถทำได้คือการปฏิบัติเทียวบิณฑบาตเป็นวัตรสามารถประยุกต์ใช้ได้ คือ การประกอบอาชีพทำมาหากินเลี้ยงตัวเองและครอบครัวบนพื้นฐานที่สุจริต ถูกต้อง ไม่เอาเปรียบใคร ไม่แบ่งชนชั้นวรรณะไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ทำให้ใครเดือดร้อน ขยันทำมาหากิน ไม่นั่งรอ นอนรอ ให้ใครเขาเมตตาส่งอาหารมาให้หรือไม่รอให้คนอื่นเขาเลี้ยงดู ซึ่งทำให้บุคคลอื่นเขาลำบากกายและลำบากใจในการต้องมาเลี้ยงดูเรา ต้องขยันทำมาหากินด้วยลำแข้งของตนเอง เช่น ในครอบครัว พ่อแม่จะต้องทำมาหากินพร้อมกับเลี้ยงดูบุตร และเมื่อลูกโตพอที่จะประกอบอาชีพเองได้ก็ต้องไปหางานทำไม่โชโตแล้วยังให้พ่อแม่เลี้ยงดูจนแก่ แทนที่จะเลี้ยงดูพ่อแม่ตอนท่านแก่เฒ่าตอบแทนพระคุณพ่อพระคุณแม่กลับต้องมาเป็นภาระให้ท่านเลี้ยงดู

^{๑๗} พ. จ. (ไทย) ๓๐/๒๑๘/๔๒๓.

^{๑๘} พ. จ. (ไทย) ๒๕/๑-๒/๒๐.

๔.๔.๓ การอยู่ป่าเป็นวัตร ที่อยู่อาศัยถือว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานสำหรับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ มนุษย์ทุกคนจะต้องมีที่อยู่อาศัยที่เรียกว่าบ้าน ซึ่งคำว่า บ้าน ในทางกฎหมายหมายถึง โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างสำหรับใช้เป็นที่อยู่อาศัย ซึ่งมีเจ้าบ้านครอบครอง และหมายความรวมถึงแพหรือเรือซึ่งจอดเป็นประจำและใช้เป็นที่อยู่ประจำ หรือสถานที่หรือยานพาหนะอื่นซึ่งใช้เป็นที่อยู่อาศัยเป็นประจำได้ด้วย” การอยู่ป่าเป็นวัตรเป็นจุดตั้งที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นปัจจัยอันสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในยุคปัจจุบันจะเห็นได้ว่ามนุษย์ยุคแรกถือกำเนิดจากป่า ดำรงชีวิตโดยอาศัยอยู่ในป่า ป่าจึงเป็นทั้งบ้าน ทั้งแหล่งอาหาร สถานที่หลบภัยของมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับป่าจึงมีมาก มนุษย์ในอดีตจึงให้ความเคารพ และนับถือป่าเป็นเหมือนเทพเจ้าผู้ให้กำเนิดตนเอง โดยมีแนวคิดที่ว่า ปรากฏการณ์ต่างๆ ทางธรรมชาติล้วนแล้วแต่มีเทพเจ้าเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง และเป็นผู้ดูแลสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติด้วยแม้พืชพรรณท้องถิ่นก็ต้องขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศ อากาศ และดิน ยกตัวอย่างที่อยู่ของคนเผ่าอารยันในยุคพระเวท นิยมตั้งอยู่ตามถิ่นฐานอยู่ตามที่ราบริมแม่น้ำดินที่ปกคลุมบริเวณนั้น เพื่อให้ได้คุณภาพดีเหมาะแก่การเพาะปลูก ซึ่งเป็นของเกิดขึ้นตามธรรมชาติ^{๑๙} พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นท่ามกลางป่า กล่าวคือ การประสูติ ตรัสรู้ และการปรินิพพานของพระพุทธเจ้าทรงเกิดขึ้นในป่าทั้งสิ้น เริ่มจากทรงประสูติที่สวนลุมพินี^{๒๐} ตรัสรู้ใต้ต้นอัสสัตถพฤกษ์ ปรินิพพานใต้ต้นสาละที่สาลวโนทยานเมืองกุสินารา เป็นเหตุให้การอยู่ของเหล่าภิกษุในพระพุทธศาสนาต้องอาศัยการอยู่ป่าแทบทั้งสิ้น อีกอย่างหนึ่ง วัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนาก็เป็นส่วนป่าของพระเจ้าพิมพิสาร สมดังทรงปรารภไว้ว่า อุทยานเวฬุวันของเราไม่ไกล และไม่ไกลจากหมู่บ้านนัก การคมนาคมสะดวกสำหรับผู้ประสงค์จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ในเวลากลางวันไม่พลุกพล่าน กลางคืนสงัด เสียงไม่อีกทีก เว้นจากคนสัญจรไปมา เป็นที่กระทำการลับของหมู่มนุษย์ ควรแก่การปลีกเร้น เราพึงถวายอุทยานเวฬุวันแก่ภิกษุสงฆ์ผู้มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข” จากนั้นทรงจับพระสุวรรณภิงคารหลังน่านอมถวายแด่พระผู้มีพระภาคด้วยพระราชดำรัสว่า “ขอถวายอุทยานเวฬุวันแด่ภิกษุสงฆ์ผู้มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข พระพุทธเจ้าข้า”^{๒๑} จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนามีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับป่า ธุดงค์วัตรในหมวดที่เกี่ยวกับ ที่อยู่อาศัย คือ เสนาสนะ ประกอบด้วย การปฏิบัติอยู่ป่าเป็นวัตร การปฏิบัติอยู่โคนไม้เป็นวัตร การปฏิบัติอยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร การปฏิบัติอยู่ป่าช้าเป็นวัตรและการปฏิบัติอยู่ในเสนาสนะอันท่านจัดให้อย่างไรเป็นวัตร ดังนั้นเมื่อนำหลักการปฏิบัติธุดงค์วัตรทั้ง ๕ ข้อมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันจะ

^{๑๙}โสภารัตน์ จารุสมบัติ, นโยบายและการจัดการสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๑.

^{๒๐}ฐ.อป. (ไทย) ๓๓/๑๘๓/๓๑๕.

^{๒๑}วิ.ม.อ.(ไทย) ๑/๒๔.

สามารถทำได้ดังต่อไปนี้การปฏิบัติอยู่ป่า โคนไม้ ที่แจ้งและป่าช้าเป็นวัตรสามารถประยุกต์ใช้ได้ คือ การอยู่กับธรรมชาติอย่างลงตัว โดยเฉพาะป่าถือว่าเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตหลากหลายชนิดทั้งพืชและสัตว์ ซึ่งป่ามีประโยชน์ต่อมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น ทางตรง การนำวัตถุดิบจากป่ามาใช้ประโยชน์ด้านปัจจัย ๔ เช่น น้ำผึ้งมาทำเป็นอาหาร นำสมุนไพรมาทำเป็นยารักษาโรค เป็นต้น ส่วนทางอ้อม ป่าเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่ช่วยป้องกันการพังทลายของหน้าดินและป่ายังเป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจได้อีกด้วย เป็นต้น เมื่อคนในสังคมเห็นประโยชน์และคุณค่าของป่าก็จะทำให้เกิดการอนุรักษ์ธรรมชาติ ทำให้ป่าไม้ไม่ถูกทำลายการปฏิบัติอยู่ในเสนาสนะอันท่านจัดให้อย่างไรเป็นวัตรสามารถประยุกต์ใช้ได้ คือ การมีความยินดีในที่อยู่อาศัยของตนไม่ว่าจะเลวหรือประณีต มีขนาดเล็ก ไม่หรูหรา ไม่สวยงามเหมือนกับบ้านของคนอื่นมีความพอใจยินดีในบ้านของตนตามฐานะและกำลังความสามารถ ไม่ดิ้นรนจนต้องเป็นหนี้เป็นสิน ยืมเงินของบุคคลอื่นมาซื้อหรือผ่อน ทำให้ต้องเป็นทุกข์เพราะการเป็นหนี้ หรือเมื่อไปอยู่ที่อื่นชั่วคราว เช่น ไปเที่ยว ไปสัมมนา ไปดูงาน จะอยู่ง่ายๆ ตามที่ท่านจัดไว้ให้ ไม่เรื่องมาก ไม่เปลี่ยนห้องใหม่ ถ้าคนอื่นอยู่ได้เราก็ออยู่ได้ การประยุกต์ใช้จุดควรไตร่ตรองในการดำเนินชีวิต สามารถที่จะประยุกต์ใช้ได้กับปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ อันได้แก่ (๑) เครื่องนุ่งห่มประยุกต์โดยใช้จุดควรหมวดที่เกี่ยวกับจิวัตรในลักษณะของการใช้ของตามความจำเป็นและไม่มากจนเกินความต้องการที่จะใช้ (๒) อาหาร โดยใช้จุดควรหมวดที่เกี่ยวกับบิณฑบาตในลักษณะของการประกอบอาชีพทำมาหากิน เลี้ยงตัวเองและครอบครัวบนพื้นฐานที่สุจริต ถูกต้อง การลดความอ้วนและการไม่ยึดติดในรสชาติของอาหาร (๓) ที่อยู่อาศัย โดยใช้จุดควรหมวดที่เกี่ยวกับเสนาสนะในลักษณะของการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติและ การมีความยินดีในที่อยู่อาศัยของตน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าการปฏิบัติจุดของพระมหากัสสปเถระเป็นแบบอย่างอันดีในการดำเนินชีวิตเพราะจุดของท่านพระมหาเถระถือปฏิบัติตลอดชีวิตทั้งสามข้อคือ การถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร การถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร และการอยู่ป่าเป็นวัตร ซึ่งจุดทั้งสามข้อนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้ดังได้กล่าวมาแล้ว